

04.11.2021

AR20794
2045/00.00/2021

1. PÄÄESIKUNNAN MUISTIO LIITTYEN VAALILAIN MUUTOSTEN KARTOITUKSEEN (AR5702, 25.3.2021)
2. Käsky: YHTEYSHENKILÖN NIMEÄMINEN KUNTAVAALIEN 2021 JÄRJESTELYIHIN LIITTYEN (AR7238, 14.4.2021)
3. LAKI VAALILAIN 9 JA 46 §:N VÄLIAIKAISESTA MUUTTAMISESTA
4. LAITOSÄÄNESTYKSEN TOIMEENPANO PUOLUSTUSVOIMISSA (AR8830, 12.5.2021)
5. LAUSUNTOPYYNTÖ LAITOSÄÄNESTYKSEN TOIMEENPANOSTA KERTYNEISTÄ KOKEMUKSISTA JOUKKO-OSASTOISSA (AR16993, 16.9.2021)
6. PÄÄESIKUNNAN LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI VAALILAIN MUUTTAMISESTA (AR18343, 5.10.2021)

LAITOSÄÄNESTYKSEN TOIMEENPANOSTA KERTYNEET KOKEMUKSET PUOLUSTUSVOIMISSA 2021

1. Tausta

Pääesikunta toimitti maaliskuussa 2021 1. viiteasiakirjan mukaisen muistion oikeusministeriön Parlamentaariseen vaalityöryhmään. Muistiossa todettiin, että Puolustusvoimissa on mahdollisuus toteuttaa tarvittavat äänestysjärjestelyt myös vallitsevasta epidemiatilanteesta huolimatta, jonka takia lakimuutoksen läpiviemistä ennen 2021 kuntavaaleja ei nähty tarpeellisenä. Muistiossa todettiin myös, että Pääesikunta kannattaa vaalilain muuttamista niin, että laitosäänestys olisi jatkossa harinnanvaraisesti mahdollista Puolustusvoimissa, mutta velvoitetta tähän ei olisi.

Laitosäänestys toimitettiin Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnissa väliaikaisella lailla (laki vaalilain 9 ja 46 §:n väliaikaisesta muuttamisesta) vuoden 2021 kuntavaaleissa. Tästä kertyneitä kokemuksia kartoitettiin joukko-osastoista 5. viiteasiakirjan pyynnöllä. Lausunnot asiassa saatiin Utin jääkäriyrykmentiltä, Kaartin jääkäriyrykmentiltä, Karjalan prikaatilta, Jääkäriprikaatilta, Maasotakoululta, Kainuun prikaatilta, Porin prikaatilta, Panssariprikaatilta, Ilmasotakoululta, Karjalan lennostolta, Satakunnan lennostolta, Merisotakoululta, Uudenmaan prikaatilta, Rannikkolaivastolta ja Rannikkoprikaatilta. Tämä taustamuistio on laadittu näiden lausuntojen pohjalta.

Pääesikunta antoi lausuntonsa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vaalilain muuttamisesta Puolustusministeriölle 6. viiteasiakirjalla 5.10.2021. Lausunto koski nyt käsittelyssä olevaa pysyvää vaalilain

muutosta, jonka mukaan laitosäänestys tulisi Puolustusvoimissa järjestettäväksi. Sekä puolustusministeriön että Pääesikunnan lausuntojen mukaan on olemassa tarve lainsäädännölle, joka mahdollistaa tarvittaessa laitosäänestyksen toimittamisen Puolustusvoimissa. Lausunnoissa todettiin myös ehdotetun vaalilain muutoksen olevan myös tulevien aluevaalien osalta tarpeen. Lakiluonnoksen katsottiin kuitenkin sisältävän nykymuodossaan haasteita erityisesti valmiutta kohotettaessa valmiuslain tarkoittamissa sotilaallisissa poikkeusoloissa tai vakavissa normaaliolojen häiriötilanteissa, jotka voivat vaikuttaa Puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin, joista yksi päätehtävä on Suomen sotilaallinen puolustaminen (laki Puolustusvoimista 2 §).

2. Joukko-osastojen lausunnot

2.1. Yhteistyö kunnan ja vaalitoimikuntien kanssa

Kokemukset yhteistyöstä kuntien ja keskusvaalilautakuntien kanssa olivat kaikki positiivisia. Alla joitakin otteita lausunnoista:

Laitosäänestyksen järjestelyt olivat Utin jääkäriyrykmentin näkökulmasta helppo toteuttaa. Yhteistyö vaalitoimikunnan kanssa sujui hyvin ja äänestysajankohta saatiin kartoitettua helposti. Tilajärjestelyt oli helppo toteuttaa.

Karjalan prikaatin mukaan yhteistyö keskusvaalilautakunnan kanssa toimi erinomaisesti.

Rannikkolaivastossa järjestelyt onnistuivat sujuvasti ja yhteistyö äänestyslautakunnan sujui kitkattomasti.

Maasotakoulussa Haminassa ja Lappeenrannassa laitosäänestykset toteutettiin Maasotakoulun toimenpitein yhteistoiminnassa paikallisen vaalitoimikunnan kanssa. Vaalitoimikunta oli aktiivinen järjestelyiden toteuttamisessa ja otti hyvissä ajoin yhteyttä kyseisten paikkakuntien yhteyshenkilöihin järjestelyiden sopimiseksi.

Satakunnan lennostossa yhteistyö toimi hyvin ja laitosäänestysmahdollisuus sai positiivisen vastaanoton.

2.2. Äänestysjärjestelyjen edellyttämät resurssit

Äänestysjärjestelyt sujuivat hyvin ja vaativat vain vähän toimenpiteitä ja työaikaa Puolustusvoimein henkilöstöltä. Muutokset varusmiesten päiväohjelmiin olivat vähäisiä. Alla joitakin otteita lausunnoista:

Jääkäriprikaatissa resurssit olivat riittävät huomioiden laitosäänestystä hyödyntävien varushenkilöiden pieni määrä (Sodankylässä 23 henkilöä

ja Rovaniemellä 19 henkilöä).

Äänestyspäivät ja järjestelyt saatiin sovittua hyvin ja vaalitoimikunta hoiti varsinaiset järjestelyt omalla henkilöstöllä, joten Maasotakoululta ei sitoutunut äänestyksen järjestämiseen muita resursseja kuin yhteyshenkilö, joka järjesti tilat ja kulkuoikeudet vaalitoimikunnan henkilöstölle.

Äänestyksen järjestäminen vaati joitakin muutoksia perusyksiköiden päiväohjelmaan. Nämä muutokset haittasivat koulutusta lievästi. Äänestykseen liittyvät järjestelyt vaativat kokonaisuudessaan yhteen laskettuna yhden henkilön noin 12 tunnin työpanoksen sekä lisäksi yksittäisiä toimenpiteitä muutamilta muilta työntekijöiltä. Utin jääkärirykmentin osalta järjestelyjä helpotti se, että varusmiesyksiköitä on vain kaksi. Vaalitoimikuntaa äänestyksen järjestelyt työllistivät selvästi enemmän kuin joukko-osastoa. (UTJR)

Vaalitoimikunta hoiti äänestyspäivät omalla henkilöstöllään ja ei näin ollen sitonut resursseja Kaartin jääkärirykmentiltä.

Panssariprikaatissa tilaisuuden järjestäminen onnistui yhden henkilön toimenpitein, ja tilaisuuden järjestelyt saatiin kunnan vaalilautakunnan kanssa sovittua hyvin etukäteen.

Ilmasotakoulun lausunnon mukaan järjestelyt söivät muutaman työpäivän henkilöstöltä sekä äänestyksen toteuttaminen muutaman tunnin koulutusaikaa varushenkilöiltä.

Porin prikaatissa vaalitoimikunta hoiti äänestyspaikat omalla henkilöstöllään. Porin prikaati asetti yhteyshenkilön, joka opasti vaalitoimikunnan henkilöstön paikoilleen ja esitteli käytössä olevat tilat. Laitosäänestys oli helppo toteuttaa, eikä aiheuttanut merkittävää haittaa koulutuksen järjestelyille.

2.3. Äänestyspaikka

Äänestystilat saatiin hyvin järjestettyä joukko-osastoissa. Koronatilanteen palatessa normaaliin saattaa olla ongelmia tilan osoittamisessa, koska sotilaskodit ovat normaalisti taas auki. Alla joitakin otteita lausunnoista:

Kaartin jääkärirykmentissä laitosäänestys toteutettiin Santahaminan sotilaskodin tiloissa.

Kainuun prikaatissa äänestyspaikkana toimi varuskunnan koulutushalli.

Perusyksiköiltä saadun palautteen perusteella järjestelyihin oltiin tyytyväisiä ja lähellä oleva äänestys oli helppo toteuttaa, kun vaihtoehtona olisi ollut käydä kootusti kaupungin äänestyspaikalla, johon olisi jouduttu järjestelemään kyyditykset, sekä riski koronan osalta olisi kasvanut.

Porin prikaatissa Säkylässä ja Niinisalossa äänestyspaikkana molemmissa varuskunnissa toimi urheilutalo.

Rannikkoprikaatin mukaan äänestys toteutettiin Kirkkorakennuksen seurakuntasalissa, joka soveltui hyvin äänestämisen järjestämiseen. Upinniemen varuskunnassa toimeenpantuun laitonaänestyskseen osallistuivat Rannikkoprikaatin varusmiesten lisäksi Rannikkolaivaston Upinniemessä palvelevat varusmiehet.

Panssariprikaatissa Parolannummella äänestyspaikkana toimi varuskunnan aitojen ulkopuolella oleva Sotilaskoti 2, mikä on korona-aikana ollut kokonaan suljettuna ja täten helposti valjastettavissa äänestyspaikaksi. Paikka mahdollisti myös vaalitoimitsijoiden liikkumisen äänestyspaikkaan ilman eri toimenpiteitä, ovien avaamisesta ja sulkemisesta vastasi vartiosto. Mikäli sotilaskoti olisi ollut asiakaskäytössä, olisi äänestyspaikan löytyminen ollut haasteellista.

Uudenmaan prikaatin lausunnon mukaan Raaseporin kaupunki tarjosi Uudenmaan prikaatille mahdollisuuden käyttää vaalibussia. Vaalibusseissa oli omaa henkilökuntaa eikä se näin ollen sitonut resursseja Uudenmaan prikaatilta. Äänestyspaikaksi valittiin Sotilaskodin edessä oleva alue.

Maasotakoululla Haminassa laitosäänestys toteutettiin Reserviupseerikoulun maneesin aulatilassa ja Lappeenrannassa varuskunnan kuntotalon liikuntasalissa.

2.4. Varusmiesten äänestysaktiivisuus

Tarkkoja lukuja äänestäneistä ei kerätty kaikissa joukko-osastoissa. Osa joukko-osastoista arvioi laitosäänestyksen vaikuttaneen positiivisesti varusmiesten äänestysaktiivisuuteen. Alla joitakin otteita lausunnoista:

Karjalan lennoston lausunnon mukaan varusmiehet kokivat tämän mahdollisuuden äänestää varuskunnassa positiivisena asiana.

Utin jääkäriyrykmentti arvioi, että varusmiesten äänestysaktiivisuuteen laitosäänestyksellä voi olla positiivinen vaikutus.

Uudenmaan prikaatissa kävi äänestyspäivänä 8.6.2021 äänestämässä 112 varusmiestä.

Satakunnan lennoston arvion mukaan laitosäänestysmahdollisuus lisäisi varmasti varusmiesten äänestysaktiivisuutta.

Maasotakoulu kuitenkin arvioi laitosäänestyksen parantavan äänestysaktiivisuutta erityisesti, jos laitosäänestysmahdollisuus tarjotaan kaikille varusmiehille. Maasotakoulussa Haminassa laitosäänestykseen osallistui noin 20 henkeä ja Lappeenrannassa noin 10 henkeä.

Kainuun prikaatissa äänestäjämäärä on ollut noin 320 henkilöä. Mahdollisuus äänestämiseen oli noin 710 henkilöllä.

Panssariprikaatissa äänestyspaikalla todettiin olleen vilkasta kumpanakin päivänä, tarkkoja äänestäjämääriä ei laskettu.

Panssarikoululta laitosäänestysmahdollisuutta käytti 20 varusmiestä kyseisen ajankohdan varusmiesvahvuuden ollessa 26.

Jääkäriprikaatissa varusmiehet ja naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavat henkilöt käyttivät laitosäänestysmahdollisuutta hyvin vähän, koska äänestysjärjestelyt olivat riittävät niille henkilöille, jotka vaaleissa halusivat äänioikeuttaan käyttää. VMP-jaksot mahdollistivat varushenkilöiden äänestämisen vapaa-aikanaan.

Kaartin jääkärirykmentin arvion mukaan äänestämässä kävi 108 varusmiestä.

2.5. Muita havaintoja

Muutama joukko-osasto mainitsi äänestysjärjestelyjen osalta haastena nopealla aikataululla tehdyt vaalilain muutokset. Alla joitakin otteita lausunnoista:

Suurimmat ongelmat Karjalan prikaatin lausunnon mukaan kuntavaaleissa olivat nopealla aikataululla tapahtuneet vaalilain muutokset. Kuntavaalien siirtäminen ja ennakkoäänestysajan pidentäminen aiheuttivat ongelmia, sillä uusi ennakkoäänestysaika (26.5.-8.6.) osui samaan ajankohtaan kuin PV:n pääsotaharjoitus.

Merisotakoulun osalta kokemukset olivat tiukasta aikataulusta huolimatta onnistuneet ja äänestysmahdollisuus kyettiin tarjoamaan kaikille varusmiehille.

Panssariprikaatissa toimivaksi ratkaisuksi osoittautui myös se, että Maasotakouluun kuuluvan Panssarikoulun varusmiehet kävivät äänestämässä Panssariprikaatin äänestyspaikalla heille jaetulla vuorolla. Riihimäen varuskunnassa äänestys sujui ongelmitta. Mikäli laitosäänestysmahdollisuutta jatketaan myös Maasotakoulu esittää, että Haminassa ja Lappeenrannassa toteutetaan laitosäänestys Maasotakoulun toimin ja Parolannummella tukeudutaan Panssarikoulun osalta jatkossakin Panssariprikaatin toimiviin järjestelyihin.

2.6. Laitosäänestyksen tarpeellisuus aluevaaleissa

Joukko-osastojen kannanotot laitosäänestyksen tarpeellisuudesta aluevaalien osalta olivat suurimmaksi osaksi saman suuntaiset: mikäli koronarajoituksia jatketaan, tarve laitosäänestykselle on. Jos rajoituksia ei ole, on tarve laitosäänestykselle vähäinen. Osa joukko-osastoista katsoi, ettei estettä laitosäänestyksen järjestämiselle ole. Alla joitakin otteita lausunnoista:

Satakunnan lennosto, Kainuun prikaati, Porin prikaati, Rannikko-laivasto ja Karjalan lennosto pitävät laitosäänestystä aluevaaleissa kannatettavana, mikäli koronarajoitukset ovat vielä voimassa äänestysajankohtana. **Panssariprikaati, Jääkäriprikaati Karjalan prikaati, Ilmasotakoulu, Maasotakoulu** katsoivat, että ilman COVID-rajoituksia laitosäänestyksen tarve on vähäinen ja varusmiesten äänioikeus pystytään turvaamaan myös ilman laitosäänestystä.

Utin jääkäriyrykmentin lausunnon mukaan varusmiesten mahdollisuus käyttää äänioikeuttaan aluevaaleissa pystytään toteuttamaan ilman laitosäänestystäkin. Varusmiesten vapaat pystytään järjestelmään siten, että jokainen varusmies on vapaalla joko ennakoäänestysaikana tai varsinaisena vaalipäivänä.

Kaartin jääkäriyrykmentti ei näe mitään estettä laitosäänestykselle myös vuoden 2022 aluevaaleissa, jos samanlaiset resurssit ja järjestelyt ovat käytettävissä kuin kuntavaaleissa 2021. Tuleva ennakoäänestysaika (12. – 18.1.2022) on vain kuusi päivää. Kaikilla varusmiehillä ei suurella todennäköisyydellä ole mahdollisuutta äänestää Santa-haminassa äänestyspäivinä johtuen vapaa muusta palveluksesta (VMP) tai lomista

Rannikkoprikaati kannattaa laitosäänestyksen toimeenpanoa vuoden 2022 aluevaaleissa. Aluevaalien ennakoäänestys ja varsinainen vaalipäivä ovat molemmat keskellä tiivistähtistä alokaskautta, jolloin äänestysmahdollisuuden turvaaminen muulla tavalla aiheuttaa merkit-

tävää haittaa koulutuksen tarkoituksenmukaiselle toteuttamiselle ja tasapuoliselle jaksottelulle

Merisotakoulun lausunnon mukaan laitosäänestys tuo joustavuutta varusmieskoulutukseen ja sen suunnitteluun ja on siksi kannatettavaa samankaltaisin järjestelyin kuin edellisessä laitosäänestyksessä. Huomioitavaa kuitenkin on, että Suomenlinnassa sijaitsevassa Merisotakoulussa on se, että Suomenlinnassa on myös mahdollisuus mahdollisesti hyödyntää paikallisen ala-asteen yhteydessä toimivaa äänestyspistettä

Uudenmaan prikaati ei näe mitään estettä laitosäänestykselle vuoden 2022 aluevaaleissa. Raaseporin kaupungin vaalitoimikunta on lähestynyt Uudenmaan prikaatin yhteyshenkilöä ja kertonut että vaalibussin käyttäminen on mahdollista myöskin aluevaaleissa. Jos kohortointi jatkuu, niin paikalla olisi ainakin 300 varusmiestä joilla ei olisi mahdollisuus äänestää ennakoon tai varsinaisena vaalipäivänä VMP -jakson aikana tai lomilla.

Porin prikaatilla ei ole estettä laitosäänestykselle kevään 2022 aluevaaleissa. Laitosäänestyksen mahdollisuus tukisi koulutuksen järjestelyitä ja samalla pystytään varmistamaan kaikkien varusmiesten mahdollisuus käyttää äänioikeuttaan aluevaaleissa.

3. Yhteenveto

Puolustusvoimissa oli laadittu suunnitelmat äänestysjärjestelyistä myös sen varalta, jos lakimuutos ei olisi tullut voimaan. Nopealla aikataululla toteutuneisiin vaalilain muutoksiin pystyttiin kuitenkin onnistuneesti vastaamaan ja laitosäänestys toteutettiin onnistuneesti.

Laitosäänestystä pidetään hyödyllisenä vallitsevassa epidemiatilanteessa. Vuonna 2022 toimitettavien aluevaalien osalta laitosäänestys on toivottava, jos koronaepidemiaan liittyvät poikkeusjärjestelyt jatkuvat. Laitosäänestystä ei pidetty kuitenkaan erityisen tarpeellisena ns. normaaliin palatessa. Varusmiesten äänestysaktiivisuuden lisääntymisestä saadut tiedot eivät ole tarkkoja, joten niistä tällä kartoituksella voidaan vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Pääesikunta toivoo, että lain valmistelu tehdään huolella ja siinä otetaan huomioon myös kertausharjoitukseen käskettyjen reserviläisten asema, jotta lainsäädäntöön ei jäisi tulkinnanvaraa. Lisäksi vaalitarkkailijoiden osalta menettelyn tulisi olla selkeä ja kirjoitettu velvoittavaan muotoon lain esitöihin, jotta varuskunnille saadaan etukäteen tiedot lupia varten ja jotta vaalitarkkailijoiden pääsy alueelle voidaan mahdollistaa. Mikäli tietoja ei ole saatu, voidaan vaalitarkkailijalta evätä pääsy

sotilasalueelle, jolloin saatetaan toimia kansainvälisten velvoitteiden vastaisesti.

Esitysluonnoksessa olisi syytä ottaa kantaa myös tilanteisiin, joissa Puolustusvoimien kyky toimittaa laitosäänestys on rajoittunut tai mahdoton sen muista lakisääteisistä tehtävistä johtuen. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi valmiutta kohotettaessa valmiuslain tarkoittamissa sotilaallisissa poikkeusoloissa tai vakavissa normaaliolojen häiriötilanteissa. Tällaisissa tilanteissa laitosäänestyksen toimeenpanosta tulisi voida poiketa. Nämä huomiot on esitetty myös Pääesikunnan lausunnossa (viite 6) hallituksen esitykseen 181/2021.

Puolustusvoimien asessori
Varatuomari, OTL

Tuija Sundberg

Sotilaslakimies
OTM

Katja Wallin

Tämä asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu.

LIITTEET

JAKELU

Laura Nurminen, Oikeusministeriö
PLM lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö

TIEDOKSI